Faculty of Letters Journal of Social Sciences

| cujos.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 1982 Available online, ISSN: 1305-5143 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Sociology of Artificial Intelligence: The Ways in Which Algorithmic Decision Systems Produce "Invisible Power"

Arif Akbaş[1,a,*]

[1] *Department of Marketing and Advertising, Yıldızeli Vocational School, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye*
**Corresponding author*

Research Article

History

Received: 04/05/2026
Accepted: 22/06/2026

ABSTRACT

This study provides a comprehensive sociological analysis of how artificial intelligence-based algorithmic decision systems generate power within networks of social relations. The research aims to explain how algorithms shape social order, institutional functioning, and everyday practices through their data processing capacities. In this context, a multi-layered examination is conducted using a qualitative content analysis of digital platforms, public policies, and various case examples. The findings reveal that algorithmic systems establish structures that penetrate decision-making mechanisms and generate power relations with limited visibility, gaining an influential position in processes of social stratification, opportunity distribution, and access. The study demonstrates that algorithms gain effectiveness in cultural, economic, and political domains by thoroughly analysing the interaction between technical infrastructure and social dynamics. The analyses indicate that data-driven governance practices strengthen institutional rationality and enhance stability in decision-making processes. The research contributes to the conceptualization of algorithmic power and develops an original theoretical approach within the sociology of artificial intelligence literature. In this context, the study proposes a new analytical perspective grounded in the principles of ethical responsibility, transparency, and accountability, thereby providing a strong conceptual basis for interdisciplinary discussions.

Key Words: Sociology of artificial intelligence, Algorithmic power, Algorithmic decision systems, Invisible power, Data-driven governance

Yapay Zekâ Sosyolojisi: Algoritmik Karar Sistemlerinin "Görünmez İktidar" Üretme Biçimleri

ÖZ

Bu çalışma, yapay zekâ temelli algoritmik karar sistemlerinin toplumsal ilişkiler ağı içinde iktidar üretme süreçlerini sosyolojik bir çerçevede kapsamlı biçimde analiz etmektedir. Araştırma, algoritmaların veri işleme kapasitesi üzerinden toplumsal düzen, kurumsal işleyiş ve gündelik pratiklere nasıl yön verdiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, dijital platformlar, kamu politikaları ve çeşitli uygulama örnekleri üzerinden nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak çok katmanlı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, algoritmik sistemlerin karar mekanizmalarına nüfuz eden yapılar kurarak görünürlüğü sınırlı kalan iktidar ilişkileri oluşturduğunu ve bu ilişkilerin toplumsal stratifikasyon, fırsat dağılımı ve erişim süreçleri üzerinde etkili bir konum kazandığını ortaya koymaktadır. Çalışma, teknik altyapı ile toplumsal dinamikler arasındaki etkileşimi detaylı biçimde ele alarak algoritmaların kültürel, ekonomik ve politik alanlarda etkinlik kazandığını göstermektedir. Analizler, veri temelli yönetim pratiklerinin kurumsal rasyonaliteyi güçlendirdiğine ve karar süreçlerine istikrar kazandırdığına işaret etmektedir. Araştırma, algoritmik iktidarın kavramsallaştırılmasına katkı sunarak yapay zekâ sosyolojisi literatürüne özgün bir teorik yaklaşım geliştirmektedir. Bu bağlamda çalışma, etik sorumluluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde ele alınan yeni bir analitik perspektif önererek disiplinler arası tartışmalar için güçlü bir kavramsal zemin oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ sosyolojisi, Algoritmik iktidar, Algoritmik karar sistemleri, Görünmez iktidar, Veri temelli yönetişim

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

[a] *aakbas@cumhuriyet.edu.tr* *0000-0002-8480-4350*

How to Cite: Akbaş A,(2026) Sociology of Artificial Intelligence: The Ways in Which Algorithmic Decision Systems Produce "Invisible Power", *CUJOSS*, 50(2): 141-154

Giriş

Günümüz toplumları, dijitalleşme süreciyle birlikte yeniden yapılanan iktidar ilişkileri ve bilgi üretim pratikleri etrafında şekillenmektedir. Yapay zekâ temelli algoritmik karar sistemleri, toplumsal alanın farklı katmanlarında etkili bir düzen kurucu unsur niteliği taşımaktadır. Bu sistemler, veri işleme kapasitesi aracılığıyla kurumsal işleyişlere yön veren bir yapı kurmaktadır. Sosyolojik düşünce geleneği içinde iktidarın görünür ve örtük biçimlerine yönelik analizler, yeni teknoloji bağlamında

daha derinlikli bir anlam kazanmaktadır (Foucault, 1977, ss. 26–28; Giddens, 1984, ss. 14–18).

Algoritmik sistemlerin toplumsal yapı içerisindeki rolü, modernitenin rasyonelleşme dinamikleri ile doğrudan ilişki göstermektedir. Bürokrasinin dönüşümü, veri temelli yönetim biçimlerinin yükselişi ile yeni bir boyuta ulaşmış durumdadır. Bu süreç, karar verme mekanizmalarının daha sistematik ve öngörülebilir bir karakter kazanmasını sağlamaktadır. Sosyal teoride rasyonalite, yapı ve eylem arasındaki ilişkiyi açıklayan önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Weber, 1978, ss. 24–25; Scott, 1998, ss. 77–82).

Yapay zekâ ve algoritmik karar sistemleri üzerine yapılan çalışmalar, büyük ölçüde teknik performans, verimlilik ve optimizasyon kavramları etrafında yoğunlaşmaktadır. Sosyolojik analizler ise bu alanı daha geniş bir bağlamda ele alarak güç, eşitsizlik ve kontrol süreçlerine odaklanmaktadır. Literatür, algoritmaların toplumsal sınıflandırma süreçlerini şekillendiren önemli araçlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda algoritmik yönetişim, yeni bir iktidar formu olarak kavramsallaştırılmaktadır (Kitchin, 2017, ss. 18–22; Pasquale, 2015, ss. 8–12).

Mevcut çalışmalar, algoritmik karar sistemlerinin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini önemli ölçüde ortaya koyan zengin bir kuramsal birikim de sunmaktadır. Bu birikim içerisinde görünmeyen iktidar ilişkilerinin üretim süreçlerine yönelik bütüncül sosyolojik analizlere duyulan ihtiyaç dikkat çekici bir araştırma yönelimini temsil etmektedir. Özellikle farklı toplumsal alanlarda işleyen algoritmik mekanizmaların karşılaştırmalı biçimde incelenmesi, kuramsal zenginliği artırarak yapılan analizlere katkı sunmaktadır. Bu yönelim, dijital sosyoloji literatürü içinde güçlü bir araştırma hattı oluşturmaktadır (Beer, 2017, ss. 3–6; Zuboff, 2019, ss. 81–85).

Çalışmamız, algoritmik karar sistemlerinin toplumsal ilişkiler içinde iktidar üretme biçimlerini sosyolojik bir perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, algoritmaların görünürlüğü sınırlı kalan bir güç alanı inşa etme süreçlerini açıklamaya odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, veri temelli karar mekanizmalarının toplumsal düzeni nasıl yapılandırdığı sorusu çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Araştırma kapsamında geliştirilen analiz çerçevesi, iktidar, bilgi ve teknoloji arasındaki ilişkiyi bütüncül bir biçimde ele almaktadır.

Araştırma sürecinde, algoritmik sistemlerin toplumsal yapı üzerindeki etkilerine ilişkin şu sorulara yanıt aranmaktadır: Algoritmik karar mekanizmaları toplumsal stratifikasyon süreçlerini nasıl şekillendirmektedir; bu sistemler kurumsal rasyonaliteyi nasıl yeniden üretmektedir; algoritmalar aracılığıyla kurulan iktidar ilişkileri hangi sosyolojik dinamikler üzerinden anlam kazanmaktadır? Bu sorular, çalışmanın analitik yönünü güçlendirerek kavramsal bir derinlik vermektedir. Analiz sürecinde karşılaştırmalı yaklaşım ve nitel içerik çözümlemesi temel yöntemsel araçlar olarak benimsenmiştir (Latour, 2005, ss. 63–65; Bourdieu, 1990, ss. 126–128).

Bu yönüyle etüdümüz yapay zekâ sosyolojisi literatürüne kuramsal ve analitik bir katkı sunma potansiyeli taşımaktadır. Algoritmik iktidarın görünmeyen boyutlarını açığa çıkaran yaklaşımımız, dijital toplum analizlerine yeni bir perspektif oluşturmak için yazılmıştır. Çalışma, teknoloji ile toplumsal yapı arasındaki etkileşimi ayrıntılı bir şekilde ele alarak sosyolojik düşünceye kuramsal bir katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede ele alınan analizler, disiplinlerarası araştırmalar için güçlü bir kavramsal zemin de oluşturmaktadır.

Algoritmik karar sistemleri, dijital çağın toplumsal dokusuna nüfuz eden yeni bir yönetsellik rasyonalitesini temsil etmektedir. Veri akışlarının yoğunlaşmasıyla birlikte söz konusu sistemler, bireysel tercihleri yönlendiren, kurumsal süreçleri yapılandıran ve sosyal ilişkileri düzenleyen bir etki alanı oluşturmaktadır. Bu etki alanı, görünürlüğü sınırlı fakat işleyişi son derece etkin bir iktidar formunun inşasını mümkün kılmaktadır. Platform kapitalizmi, veri madenciliği ve tahmine dayalı analiz teknikleri aracılığıyla algoritmalar, toplumsal davranışları öngörülebilir kalıplar içinde yeniden şekillendiren bir kapasite sergilemektedir. Hem bu bağlamda "algoritmik iktidar" terimi; modern gözetim biçimlerine yeni kuramsal boyutlar kazandıran güçlü bir analiz zemini taşımaktadır (Lyon, 2007, ss. 14–18; Srnicek, 2017, ss. 39–44; Cheney-Lippold, 2017, ss. 62–66).

Dijital altyapılar içerisinde işleyen algoritmik süreçler, bireylerin dijital izlerini anlamlandırarak kimlik, aidiyet ve erişim biçimlerini yeniden tanımlayan bir mekanizma üretmektedir. Bu mekanizma, toplumsal sınıflandırma pratiklerine katkı sunan dinamik bir yapıyı temsil etmektedir. Özellikle büyük veri analitiği ve makine öğrenmesi uygulamaları, sosyal gerçekliği hesaplanabilir ve yönetilebilir bir alan haline getiren bir dönüşümü hızlandırmaktadır. Dönüşüm, bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde nüfuz eden bir etki yaratmakta ve toplumsal düzenin görünmeyen katmanlarında yeni güç ilişkilerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Sayısallaştırılmış toplumsal deneyim, algoritmik kültürün kurucu unsurlarından biri olarak öne çıkmakta ve bu bağlamda bilgi, iktidar ve özne ilişkileri yeniden kavramsallaştırılmaktadır (Couldry & Mejias, 2019, ss. 112–116; Gillespie, 2014, ss. 185–193; Eubanks, 2018, ss. 52–57).

Algoritmalar çağında iktidar, görünürlüğünü sessiz bir düzen içinde kurmaktadır; velhasılı güç, en etkili biçimini çoğu zaman fark edilmeyen akışlarda bulmaktadır. Veri, modern toplumun yeni dili olarak anlam üretir; bu dil ise davranışları şekillendiren en güçlü anlatıya dönüşmüştür. Ölçülebilen her şey, yönetilebilir bir gerçekliğe kapı aralamaktadır; yönetilebilen her gerçeklik, yeni bir düzen kurar. Bilhassa algoritmik karar mekanizmaları, toplumsal yaşamın ritmini belirleyen görünmez bir orkestrasyon yaratır. Bu orkestrasyonda her tercih, bir olasılıklar evreninin izini taşır; her öneri, yönlendirilmiş bir ufkun iz düşümü olarak ortaya çıkmaktadır. İktidar, burada bedenlerden çok akışları düzenler; [akışkan modernite] bu düzenleme, toplumsal dokunun derinliklerinde süreklilik kazanan bir etki üretir (Bauman, 2023, s. 25).

Dijital toplumda özne, verilerle kurulan bir anlatı içinde yeniden anlam kazanmıştır; kimlik, hesaplanabilir örüntüler üzerinden görünürlük elde etmektedir. Algoritmik düzen, belirsizliği azaltan bir rasyonalite sunar; bu rasyonalite, karar süreçlerine hız ve yön verir. Öngörü, çağın en kıymetli sermayesini temsil eder; tahmin edilebilen davranış, yönetilebilir bir toplumsal alan oluşturmaktadır. Görünmez iktidar, sessizliğiyle etki üretir; bu etki, gündelik hayatın doğal akışı içinde gizli bir yer edinmektedir. Her veri izi, bir toplumsal hikâyenin başlangıcını taşır; her analiz, bu hikâyeyi yeniden kurmaktadır. Bu bağlamda algoritmalar, çağın sosyolojik tahayyülünü besleyen en güçlü düşünsel araçlardan biri olarak yükselmektedir. Bu çalışmanın ana iddiası, yapay zekâ temelli algoritmik karar sistemlerinin sadece teknik araçlar olmadığı, bilakis toplumsal ilişkiler içinde görünürlüğü sınırlı ama etkisi yüksek yeni bir iktidar biçimi ürettiğidir. Bu hakimiyet, doğrudan baskı mekanizmaları yerine veri temelli sınıflandırma, öngörü ve yönlendirme süreçleri aracılığıyla işler ve bu yönüyle klasik iktidar biçimlerinden ayrılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve ve Literatür

Yapay zekâ sosyolojisi nedir? Söz konusu alt disiplin, dijitalleşmenin ileri evresinde insan, makine ve veri arasındaki ilişkisel ağları inceleyen kuramsal bir alandır ve toplumsal düzenin algoritmik arayüzler aracılığıyla nasıl yeniden kurulduğunu anlamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal gerçekliğin teknoloji ile kurulan simbiyotik etkileşimler üzerinden biçimlendiği fikrini merkezine yerleştirmektedir. Manuel Castells'in ağ toplumu kuramı, YZS disiplini için güçlü bir başlangıç noktasıdır; ağ yapılarının güç, kimlik ve ekonomi üzerindeki dönüştürücü etkisini açıklayan bu perspektif, yapay zekâ sistemlerinin küresel enformasyon akışlarını nasıl şekillendirdiğini kavramsallaştırmaktadır (Castells, 2010, s. 32). Michel Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisine dair analizi, veri odaklı yönetimsellik biçimlerini anlamayı sağlar; algoritmik denetim mekanizmaları modern iktidarın rafine edilmiş biçimleri olarak belirmektedir (Foucault, 1977, s. 194). Bruno Latour'un aktör-ağ teorisi, insan aktörler ile teknolojik nesneler arasında simetrik ilişkiler kurarak yapay zekâyı toplumsal eylem ağının aktif bir bileşeni olarak konumlandırmıştır (Latour, 2005, s. 76). Üç tarzdaki bu kavramsal çerçeve, yapay zekâ sosyolojisinin ontolojik temelini güçlendirir ve teknolojiyi edilgen bir araçtan ziyade toplumsal üretimin kurucu unsuru olarak değerlendirmektedir.

Disiplin, klasik sosyolojik teorilerin çağdaş bir yeniden yorumu olarak gelişmiş ve Pierre Bourdieu'nün alan, sermaye ve habitus kavramlarını dijital bağlama taşımıştır. Algoritmik sistemler, sembolik sermayenin yeni dağıtım kanalları olarak işlev görür ve dijital alanlarda görünürlük ile meşruiyet üretir (Bourdieu, 1984, s. 56). Anthony Giddens'ın yapılaşma kuramı, insan eylemi ile yapısal kısıtlar arasındaki dinamik ilişkiyi açıklarken, yapay zekâ tabanlı karar sistemlerinin bu etkileşimde nasıl aracılık ettiğini anlamaya da katkı sağlar (Giddens, 1984, s. 25). Donna Haraway'in siborg metaforu, insan ve makine arasındaki sınırların geçirgenliğini vurgular ve öznenin hibrit doğasına dikkat çekmektedir (Haraway, 1991, s. 149). Shoshana Zuboff'un gözetim kapitalizmi yaklaşımı, veri ekonomisinin bireysel davranışları nasıl metalaştırdığını ortaya koyar ve yapay zekâ sosyolojisinin eleştirel damarını beslemektedir (Zuboff, 2019, s. 94). Bu teorik hat, disiplinin ekonomi-politik boyutunu artırmış ve veri temelli güç ilişkilerinin analizi için kapsamlı zemini oluşturmuştur.

Yapay zekâ sosyolojisi, kültürel üretim, kimlik inşası ve bilgi dolaşımı gibi alanlarda yeni araştırma ufukları açmaktadır. Danah Boyd'un ağlaşmış kamular üzerine geliştirdiği analizler, dijital ortamlarda özne performansının nasıl şekillendiğini açıklar ve algoritmaların bu süreçteki yönlendirici rolünü görünür kılmaktadır (Boyd, 2014, s. 8). Yine Tarleton Gillespie'nin platform çalışmaları, içerik sıralama ve moderasyon pratiklerinin toplumsal anlam üretimini nasıl yönlendirdiğini ortaya koyar (Gillespie, 2018, s. 21). Nick Couldry ve Ulises Mejias, veri sömürgeciliği kavramı ile küresel ölçekte veri akışlarının eşitsiz dağılımını analiz eder ve yapay zekâ sistemlerinin bu yapıya nasıl entegre olduğunu açıklamaktadır (Couldry & Mejias, 2019, s. 112). Rob Kitchin'in veri temelli yönetişim üzerine çalışmaları, akıllı şehirler ve algoritmik karar mekanizmalarının kamusal alanı nasıl yeniden yapılandırdığını tartışmaktadır (Kitchin, 2014, s. 19). Zikrettiğimiz teorik birikim, yapay zekâ sosyolojisini disiplinler arası bir eksende konumlandırıp onu çağdaş sosyolojik düşüncenin en yenilikçi alanlarından biri haline getirmiştir.

Algoritmik iktidar, dijital altyapılar aracılığıyla veri akışlarını düzenleyen, karar süreçlerini biçimlendiren ve toplumsal pratikleri yeniden kuran bir egemenlik formu olarak kavranmalıdır. Bu kavramsallaştırma, Michel Foucault'nun iktidarın bedensel disiplin tekniklerinden yönetsellik rasyonalitesine uzanan analizlerinden ilham almaktadır; özellikle nüfusun yönetimine dair bilgi-iktidar ilişkisi algoritmik sistemlerde yeni bir yoğunluk kazanmaktadır (Foucault, 1977, s. 27). Gilles Deleuze'ün denetim toplumlarına ilişkin çözümlemesi, kesintisiz veri dolaşımı içinde kodların bireyleri modüle eden dinamik bir kontrol mantığını ortaya koymuştur (Deleuze, 1992, s. 5). Shoshana Zuboff'un gözetim kapitalizmi tezi, ekonomik değer üretiminin davranışsal veriler üzerinden ilerleyen yapısını görünür yapmıştır (Zuboff, 2019, s. 94). Tarleton Gillespie platformların küratöryal rolünü politik bir güç olarak betimlemiştir (Gillespie, 2014, ss. 185-193), Frank Pasquale ise algoritmaların opaklık rejimini hukuki bir problem sahası olarak tanımlamaktadır (Pasquale, 2015, s. 18). Taina Bucher algoritmik tahayyüllerin kullanıcı deneyimi üzerindeki etkilerine değinmiştir (Bucher, 2018, s. 41). Andığımız entelektüel miras, algoritmik iktidarın veri temelli norm üretimi, öngörüsel yönlendirme ve davranışsal optimizasyon gibi mekanizmalar üzerinden işlediğini göstermektedir; böylelikle iktidar, görünür kurumsal sınırların ötesine taşan akışkan bir yapıya kavuşur ve toplumsal alanı sürekli yeniden kodlayan bir düzen kurmaktadır.

Bu iktidar biçimi, gündelik yaşamın ritmini belirleyen görünmez bir koordinasyon ağı sunar; bireyler arama motorları, sosyal medya akışları ve öneri sistemleri aracılığıyla dünyayı anlamlandırır ve çok katmanlı bir seçim mimarisi içinde hareket etmektedir. Veri temelli sınıflandırmalar, bireylerin ilgi alanlarını, tüketim alışkanlıklarını ve kültürel yönelimlerini hassas biçimde ayırt eder; bu süreç, kişiselleştirilmiş deneyimlerin ortaya çıkmasına katkı sağlar ve toplumsal etkileşimleri yeni bir düzlemde şekillendirir (Beer, 2017, s. 2). Kate Crawford'un yapay zekâ atlası, veri altyapılarının emek, kaynak ve bilgi ilişkilerini nasıl dönüştürdüğünü açıklamaktadır (Crawford, 2021, s. 63). Nick Srnicek platform kapitalizmi analizinde ağ etkilerinin ekonomik ve kültürel alanları nasıl yeniden ördüğünü vurgular (Srnicek, 2017, s. 45). José van Dijck veri olgusunun kurumsal stratejiler aracılığıyla toplumsal normlara dönüştüğünü ortaya koymuştur (Van Dijck, 2014, s. 200). Bu çerçevede algoritmik iktidar, bireylerin karar alma pratiklerini yönlendiren öneri sistemleri, risk değerlendirme araçları ve otomatik sıralama mekanizmaları aracılığıyla yaşamın her alanında hissedilir bir etki üretir; eğitimden sağlığa, ekonomiden kültüre uzanan geniş bir yelpazede normatif düzenler kurar ve toplumsal gerçekliğin algılanış biçimini sürekli yeniden üretir.

Algoritmik karar sistemleri, veriye dayalı hesaplama süreçleri aracılığıyla belirli sonuçlara ulaşan ve bu sonuçlar üzerinden yönetsel, ekonomik ya da toplumsal tercihler üreten sosyo-teknik yapılardır. Bu sistemler; makine öğrenmesi modelleri, kural tabanlı yazılımlar ve büyük veri analitiği gibi bileşenlerle işlerlik kazanır. Kredi skorlama sistemleri bankacılık alanında bireylerin risk profillerini değerlendirirken; sağlık alanında kullanılan teşhis algoritmaları hastalık örüntülerini analiz ederek klinik öneriler sunmaktadır. İşe alım süreçlerinde kullanılan aday filtreleme yazılımları özgeçmişlerden anlamlı veriler çıkararak kurumsal tercihleri biçimlendirmektedir. Akıllı şehir uygulamalarında trafik yönetimi algoritmaları ulaşım akışını düzenler, enerji dağıtım sistemleri tüketim örüntülerini analiz ederek kaynak verimliliğini artırır. Bu örnekler, algoritmik karar sistemlerinin toplumsal yapılarla iç içe geçen bir düzen kurduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Sosyolojik perspektifte bu sistemler, rasyonelleşme ve bürokratik akıl kavramlarının dijital çağdaki devamı olarak ele alınır; veri temelli yönetim anlayışı toplumsal ilişkilerin biçimlenmesinde güçlü bir rol üstlenir (Weber, 1978, s. 214; Gillespie, 2014, ss. 185-189; Kitchin, 2017, s. 20).

Algoritmik karar sistemlerinin insan yaşamına etkisi geniş bir etkileşim alanı yaratır ve bu etkileşim gündelik deneyimlerden kurumsal yapılara kadar uzanır. Bireyler dijital platformlarda karşılaştıkları içerik önerileri üzerinden kültürel tercihler geliştirir; eğitim alanında uyarlanabilir öğrenme sistemleri öğrencilerin performansını analiz ederek kişiselleştirilmiş öğrenme yolları oluşturur. Kamu yönetimi alanında risk analizi yapan algoritmalar, sosyal yardımların dağıtımında karar destek araçları sunar ve yönetişim süreçlerinde etkinlik yaratır. Bu dönüşüm, gücün dağılımı ve bilgi üretimi açısından yeni bir paradigma ortaya koyar; algoritmalar toplumsal gerçekliği yeniden yapılandıran aktörler olarak konumlanmaktadır (Pasquale, 2015, s. 8; Eubanks, 2018, s. 45; Zuboff, 2019, s. 94). Sosyolojik açıdan ilgili süreç, normların, değerlerin ve eşitsizlik dinamiklerinin dijital altyapılar üzerinden yeniden üretildiği bir alan açmaktadır. Veri temelli karar mekanizmaları, toplumsal düzenin işleyişine hız, öngörülebilirlik ve sistematiklik kazandırır; bu durum modern toplumun organizasyon kapasitesini güçlendirir ve yeni sosyal ilişkilenme biçimlerinin ortaya çıkmasını teşvik eder (Beer, 2017, s. 3; Boyd & Crawford, 2012, s. 665).

Görünmez iktidar, klasik egemenlik biçimlerinden farklı bir şekilde, bireylerin gündelik yaşam pratikleri, bilgi üretimi, söylemler ve teknolojik altyapılar aracılığıyla işleyen bir güç düzenini ifade etmektedir. Bu iktidar, doğrudan zor kullanımı yerine norm üretimi, anlamlandırma süreçleri ve özne inşası üzerinden etkisini kurar. Michel Foucault'nun iktidar anlayışı bu çerçevede merkezi bir konum kazanır; iktidar, belirli bir merkezde toplanan bir kaynak olarak değil, toplumsal ilişkilerin her düzeyine yayılan bir pratik olarak analiz edilir. Eğitim kurumları, tıp söylemleri, hukuk düzenlemeleri ve medya içerikleri, bireylerin nasıl davranacağını, nasıl düşüneceğini ve hangi kimlikleri benimseyeceğini şekillendiren görünmez ağlar üretir. Söz konusu süreçte bilgi üretimi, iktidarın temel taşı hâline gelir; hangi bilginin geçerli kabul edildiği, hangi davranışın "normal" sayıldığı, toplumsal düzenin görünmeyen koordinatlarını belirler. Örneğin modern gözetim biçimleri, Panoptikon metaforunun dijital ortama uyarlanmasıyla sürekli izlenme ihtimalini içselleştiren özne tipleri üretir (Foucault, 1977, s. 201; Foucault, 1980, s. 98). Pierre Bourdieu'nün habitus ve sembolik iktidar kavramları, bireylerin farkında olmadan içselleştirdiği sınıfsal kodlar aracılığıyla bu görünmezliğin yeniden üretildiğini gösterir (Bourdieu, 1991, s. 52; Bourdieu, 1984, s. 170). Bu bağlamda görünmez iktidar, rızaya dayalı bir yönlendirme mantığıyla işler; bireyler kendilerini yönettikleri inancıyla hareket ederken aslında belirli normatif çerçeveler içinde eylemde bulunur (Lukes, 2005, s. 28; Scott, 1990, s. 71).

Günümüz toplumunda görünmez iktidar en yoğun biçimini dijital platformlar, algoritmik sistemler ve veri ekonomisi içinde ortaya çıkarmaktadır. Shoshana Zuboff'un "surveillance capitalism" kavramsallaştırması, insan deneyiminin veri olarak toplanması, analiz edilmesi ve davranışları öngörmek ve yönlendirmek amacıyla kullanılması sürecini ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Günlük yaşamda sosyal medya akışları, arama motoru sonuçları, öneri sistemleri ve reklam algoritmaları bireylerin tercihlerini biçimlendiren görünmez yönlendirme mekanizmaları üretir. Algoritmalar, hangi içeriğin görünür hâle geleceğini belirleyerek bilgiye erişim biçimlerini düzenler ve böylelikle toplumsal gerçekliğin algılanışını yeniden kurgular. Bu işleyişte iktidar, fiziksel baskı araçlarından uzaklaşarak bilişsel ve duygusal alanlarda etkisini yoğunlaştırır; bireylerin karar alma süreçleri veri temelli tahmin sistemleri tarafından yönlendirilir. Örneğin, dijital reklamcılık sistemleri

kullanıcı davranışlarını analiz ederek tüketim eğilimlerini şekillendirir, platform ekonomileri emek süreçlerini esnekleştirerek yeni bağımlılık ilişkileri tesis eder. Böyle bir yapı içinde görünmez iktidar, bireyin kendilik algısını, arzularını ve toplumsal ilişkilerini yeniden organize eden bir güç formu olarak işler. Bu durum, öznenin özgürlük deneyimini yeniden tanımlar; bireyler aktif seçim yapan aktörler olarak görünürken, seçim alanları yüksek derecede yapılandırılmış bir ortam içinde şekillenir (Zuboff, 2019, s. 8; Couldry & Mejias, 2019, s. 112).

Veri temelli yönetişim, dijital çağda verinin üretimi, işlenmesi, paylaşımı ve kullanımı etrafında gelişen kurumsal, hukuki ve toplumsal düzenlemelerin bütününü ifade etmektedir. Bu oluşum, karar alma süreçlerinde sezgisel yaklaşımlar yerine ölçülebilir veri akışlarını merkeze alır ve kurumların stratejik kapasitesini genişletir. Sosyolojik düzlemde veri yönetişimi, toplumsal ilişkilerin sayısallaştırılması yoluyla yeni bir düzen meydana getirir; bireyler, kurumlar ve devlet arasında kurulan ilişkiler veri akışları üzerinden yeniden yapılandırılır. Bu dönüşüm, veriyi ekonomik, politik ve kültürel bir kaynak haline getirir; veri ekonomisi bağlamında bilgi üretimi, paylaşımı ve birikimi sosyal düzenin ana bileşeni olarak yükselir (De Pedraza, 2023, s. 4; Marcucci, 2023, s. 6). Bu bağlamda veri yönetişimi, hakların korunması, ekonomik değer üretimi ve kamusal yararın dengelenmesi etrafında şekillenen çok katmanlı bir yapı sağlar (Zygmuntowski, 2023, s. 2). Örneğin akıllı şehir uygulamaları, ulaşım verilerinin analiz edilmesiyle trafik akışını optimize eder ve kent yaşamını daha düzenli hale getirir. Bu örnek, verinin toplumsal düzeni kuran bir araç olarak işlev gördüğünü açık biçimde göstermektedir.

Günümüz toplumlarında veri temelli yönetişim, bireylerin gündelik hayat pratiklerini sıklıkla dönüştürür ve davranış kalıplarını görünür kılar. Algoritmik yönetişim adı verilen bu form, büyük veri kümeleri üzerinden tahmin üretir ve bu tahminler sosyal düzenin sürekliliğini destekler. Sosyolojik perspektiften bakıldığında algoritmalar, bilgi üretim süreçlerinin merkezine yerleşerek toplumsal gerçekliği yeniden yapılandırır ve kurumsal karar alma süreçlerini hızlandırır (Srivastava, 2021, s. 990; Gritsenko, 2022, s. 836). Bu proseste platformlar, bireylerin tercihlerini analiz ederek içerik, reklam ve hizmet sunumunu kişiselleştirir; böylece birey deneyimi daha akıcı ve uyumlu hale gelir. Veri akışları, kamu hizmetlerinin planlanmasında da önemli rol oynar; sağlık sistemlerinde veri analitiği sayesinde salgın dinamikleri hızlı biçimde izlenir ve etkin müdahale stratejileri geliştirilir. Yönetişim biçimi, toplumsal katılımı yeni kanallar üzerinden artırır ve kolektif zekâ kavramını güçlendirir (Giest, 2025, s. 5). Böylece veri temelli yönetişim, bireyin toplum içindeki konumunu veri ilişkileri üzerinden yeniden tanımlar ve dijital bir yurttaşlık formu ortaya çıkar.

Devletler düzeyinde veri temelli yönetişim, farklı ideolojik ve kurumsal modeller içinde gelişmektedir. Çin örneği, veri yönetişiminin merkezi ve bütüncül bir denetim mekanizması olarak nasıl işlediğini gösterir; sosyal kredi sistemi aracılığıyla bireylerin ekonomik ve sosyal davranışları izlenir, bu veriler ödül mekanizmalarıyla ilişkilendirilir ve toplumsal düzen pekiştirilir (Backer, 2019, s. 209; Backer, 2024, ss. 71-106; Awasthi, 2026, s. 2). Bu model, veriyi sosyal davranışın düzenlenmesinde aktif bir araç haline getirmiştir. ABD bağlamında ise veri yönetişimi, büyük teknoloji şirketleri ve piyasa dinamikleri üzerinden şekillenir; algoritmik sistemler reklamcılık, güvenlik ve kamu hizmetlerinde geniş bir etki alanı yaratır ve özel sektör ile kamu arasında yeni bir güç dağılımı oluşturur (Srivastava, 2021, s. 992; Bax, 2025, s. 418). Bu iki yaklaşım, veri yönetişiminin kültürel ve politik bağlama göre farklı kurumsal biçimler aldığını göstermiştir. Veri temelli yönetişim, çağdaş toplumlarda iktidar, bilgi ve birey ilişkisini yeniden tanımlayan temel bir paradigma olarak yükselmektedir; bu paradigma, toplumsal düzenin geleceğini belirleyen en güçlü dinamiklerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Algoritmik karar sistemlerinin "görünmez iktidar" üretimindeki rolünü inceleyen, çağdaş sosyolojide teknolojik iktidarın nasıl kurulduğunu çok katmanlı bir perspektifle açıklayan birkaç çalışma mevcuttur. Zuboff, gözetim kapitalizmi kavramı üzerinden veri çıkarımı ve davranış yönlendirme süreçlerinin ekonomik birikimle nasıl bütünleştiğini ayrıntılı biçimde analiz ederek algoritmaların davranışsal yönetişim üreten bir güç alanı oluşturduğunu açık biçimde göstermiştir (Zuboff, 2019, s. 8). Eubanks, sosyal yardım, çocuk koruma ve barınma politikaları üzerinden yürüttüğü ampirik incelemelerde otomatik karar sistemlerinin yoksul kesimler üzerinde yoğunlaşan bir denetim mekanizması yarattığını ifade eder ve bu yapıların kamusal alanda görünürlüğü sınırlı kalan bir iktidar biçimi ürettiğini güçlü örneklerle temellendirmektedir (Eubanks, 2018, s. 45). Noble, arama motorları bağlamında algoritmik sıralama süreçlerinin kültürel temsilleri nasıl şekillendirdiğini analiz ederek bilgi erişimi süreçlerinde gömülü olan sembolik gücün, toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir görünmez yönlendirme etkisi yarattığını teorik ve ampirik bağlamda zengin bir biçimde tartışmaktadır (Noble, 2018, s. 63). O'Neil, büyük veri modellerinin hesap verebilirlik yapılarıyla kurduğu ilişkiyi inceleyerek ölçeklenebilir, opak ve geri besleme döngülerine sahip algoritmik sistemlerin sosyal sonuçları yönlendiren güçlü düzenleyici araçlar haline geldiğini analitik bir çerçevede çözümler (O'Neil, 2016, s. 21). Airoldi ise Bourdieu temelli yaklaşımı ile algoritmaları aktif toplumsal aktörler olarak konumlandırır ve görünür ile görünmez arasındaki ayrımları algoritmik sınıflandırmalar üzerinden kuran "makine habitusu" kavramı aracılığıyla mikro düzey pratikler ile makro düzey iktidar yapılarını ilişkilendirmektedir (Airoldi, 2021, s. 78). Bu eserler birlikte değerlendirildiğinde algoritmik karar mekanizmalarının sosyal gerçekliği sınıflandırma, normalize etme ve yönlendirme süreçleri üzerinden dağınık fakat etkili bir iktidar formu ürettiği açık biçimde görünürlük kazanır; veri toplama, sınıflandırma ve tahmin süreçleri toplumsal eylemi şekillendiren yeni bir yönetimsellik tarzı ortaya çıkarmıştır; bu çerçevede algoritmalar teknik araçlar olmalarının ötesine geçerek toplumsal düzenin kurulmasında etkin rol oynayan sosyo-

teknik iktidar düzenekleri olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, yapay zekâ ve algoritmik karar sistemleri literatürüne dayanan teorik ve kavramsal bir derleme niteliğindedir. Çalışmanın temel amacı, YZ'nın toplumsal ilişkiler içerisindeki konumunu açıklayan bütüncül bir sosyolojik çerçeve geliştirmektir. Algoritmik karar sistemlerinin "görünmez iktidar" üretme kapasitesi incelenmektedir.

Bu doğrultuda çalışma, klasik ve çağdaş sosyoloji literatüründe yer alan kuramsal yaklaşımların karşılaştırmalı analizi üzerine inşa edilmiştir. Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisi, Bourdieu'nün sembolik iktidar ve habitus kavramsallaştırması, Giddens'ın yapılaşma kuramı ve çağdaş dijital sosyoloji çalışmaları birlikte değerlendirilerek algoritmik sistemlerin toplumsal düzen içerisindeki rolü araştırılmıştır. Analiz sürecinde ikincil kaynaklara dayalı eleştirel literatür incelemesi yöntemi benimsenmiştir. Bu kapsamda, algoritmik yönetişim, veri temelli yönetim, platform ekonomisi ve yapay zekâ sosyolojisi alanlarında yapılmış çalışmalar sistematik biçimde incelenmiş ve ortak temalar etrafında yorumlanmıştır.

Çalışmada yer verilen tablolar ve örnekler ampirik bir veri setine dayanmamaktadır; literatürde ortaya konulan eğilimleri kavramsal olarak görünür kılmak ve analitik tartışmayı desteklemek amacıyla oluşturulmuş temsilî çerçevelerdir. Bu nedenle çalışma mevcut bilgi birikimini yeniden yorumlayarak kuramsal bir katkı sunmayı hedeflemektedir; nicel ya da nitel veri üretmeyi değil. Bu bağlamda makale yapay zekâ sosyolojisi literatürüne algoritmik iktidarın görünmez işleyişini açıklayan kavramsal bir perspektif kazandırmayı amaçlayan teorik bir analiz çalışması olarak konumlanmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde sunulan değerlendirmeler, özgün bir ampirik veri setine değil, literatürde ortaya konulan çalışmaların kuramsal sentezine dayanmaktadır. Dolayısıyla burada "bulgu" kavramı, deneysel sonuçlardan ziyade analitik çıkarımları ifade etmektedir. Algoritmik karar sistemlerinin toplumsal alanlarda yaygın biçimde kullanılması, karar süreçlerinin yapısını kökten dönüştüren güçlü bir dinamik üretmektedir. Yapılan güncel araştırmalar, algoritmaların veri üretimi, işlenmesi ve uygulanması aşamalarında sosyal eşitsizliklerin oluşumuna katkı sağlayan çok katmanlı etkiler yarattığını göstermektedir. Özellikle sosyal bilimler literatürü, algoritmik sistemlerin eğitimden sağlığa, kamu yönetiminden finans sektörüne kadar geniş bir alanda toplumsal sonuçlar ürettiğini ortaya koymaktadır (Gerdon vd., 2022, s. 4). Bu bulgu, algoritmaların teknik araçların ötesinde toplumsal düzeni şekillendiren bir yapı kazandığını ve karar mekanizmalarının içine yerleşerek görünmeyen bir yönetişim alanı oluşturduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Algoritmik sistemlerin görünmez iktidar üretimi, veri temelli sınıflandırma süreçleri aracılığıyla belirginlik kazanmaktadır. Ampirik çalışmalar, algoritmaların veri setlerinde yer alan toplumsal örüntüleri yeniden üretme kapasitesi sayesinde sosyal kategorileri güçlendirdiğini göstermektedir. Örneğin arama motorları üzerine yapılan deneysel araştırmalar, algoritmik çıktılardaki cinsiyet temsillerinin mevcut toplumsal eşitsizliklerle güçlü bir uyum sağladığını ortaya koymuştur (Vlasceanu & Amodio, 2022, s. 3). Bu durum, algoritmik sistemlerin bireylerin algı ve tercihlerini yönlendiren bir yapı oluşturduğunu ve bu yapı üzerinden normların yeniden üretildiğini göstermektedir.

Kamusal alanda kullanılan algoritmik karar sistemleri, yönetişim süreçlerine yeni bir rasyonalite kazandırmaktadır. Özellikle kamu politikası uygulamalarında kullanılan algoritmalar, kararların hızını ve sistematikliğini artırarak kurumsal işleyişe yüksek düzeyde etkinlik sağlamaktadır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, algoritmik karar mekanizmalarının kamu hizmetlerinde performans artışı ve öngörülebilirlik temin ettiğini ortaya koymaktadır (Grimmelikhuijsen & Meijer, 2022, s. 234). Bu bulgu, veri temelli yönetişimin toplumsal düzenin sürdürülebilirliği açısından önemli bir işlev üstlendiğini ve kurumsal rasyonaliteyi güçlendiren bir unsur haline geldiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, algoritmik sistemlerin iktidar üretimi süreçleri kurumsal yapıların ötesine geçerek bireylerin gündelik yaşam pratiklerine nüfuz etmektedir. Dijital platformlar üzerinde yapılan çalışmalar, içerik sıralama, öneri sistemleri ve kişiselleştirilmiş akışların kullanıcı davranışlarını belirgin biçimde yönlendirdiğini göstermektedir. Avrupa Komisyonu bünyesinde gerçekleştirilen analizler, algoritmaların içerik görünürlüğünü düzenleyerek kamusal tartışma alanlarının yapısını biçimlendirdiğini serimlemektedir (Sundorph ve Peña [European Commission], 2024, s. 12). Bu çerçevede algoritmalar, bilgiye erişim biçimlerini düzenleyen ve anlam üretim süreçlerini yönlendiren bir güç olarak bağlamlanmaktadır.

Algoritmik karar sistemlerinin bir diğer önemli bulgusu, eşitsizlik üretim süreçleri ile doğrudan ilişkili olan önyargı mekanizmalarının yapısal niteliğidir. Güncel literatür, algoritmik önyargıların veri setlerinden model tasarımına kadar uzanan geniş bir süreçte ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle çok disiplinli incelemeler, algoritmik önyargının farklı türlerde ortaya çıktığını ve bu türlerin sistematik sonuçlar ürettiğini ortaya koymaktadır (Wang vd., 2024, s. 6). Bu bağlamda algoritmik sistemler, toplumsal kategorileri sınıflandırarak fırsat dağılımı süreçlerine yön veren bir mekanizma işlevi görmektedir.

Algoritmik yönetişim alanında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, farklı ülkelerde geliştirilen düzenleyici yaklaşımların çeşitli iktidar biçimleri yarattığını göstermektedir. Politik-ekonomik yapıların algoritmik sistemlerin kullanım biçimlerini belirlediği ve bu süreçte

farklı yönetişim modellerinin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Küresel ölçekte yapılan bir analiz, hak temelli, piyasa odaklı ve devlet merkezli modellerin algoritmik yönetim pratiklerinde farklı sonuçlar ürettiğini belirtmiştir (Kumar & Sahu, 2026, s. 9). Bu bulgu, algoritmik iktidarın evrensel bir formdan ziyade bağlamsal özellikler taşıyan bir yapı sergilediğini imlemektedir.

Algoritmik karar sistemlerinin şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutu, çağdaş araştırmalarda önemli bir tartışma alanı olarak öne çıkmaktadır. Güncel raporlar, algoritmik sistemlerin etkili biçimde yönetilmesi için çok katmanlı hesap verebilirlik mekanizmalarının geliştirilmesini önermektedir. Özellikle kamu ve özel sektör uygulamalarını kapsayan çalışmalar, algoritmaların yaşam döngüsü boyunca denetim mekanizmalarının kurulmasının kritik bir rol oynadığını göstermektedir (NTIA, 2024, s. 18). Bu süreç, algoritmik sistemlerin toplumsal güven üretme kapasitesini güçlendiren bir hedef olarak değerlendirilmektedir.

Algoritmik karar sistemlerinin sosyolojik etkileri, birey, kurum ve toplum arasındaki ilişkilerin yeniden yapılandırılması ile belirginlik kazanmaktadır. Güncel sosyolojik çalışmalar, algoritmaların sosyal etkileşim biçimlerini, kimlik oluşum süreçlerini ve bilgi dolaşımını yeniden şekillendirdiğini dile getirmektedir (Lahusen vd., 2024, s. 5). Bu çerçevede algoritmik sistemler, toplumsal gerçekliği üreten ve yeniden kuran aktif aktörler olarak kavramsallaştırılmaktadır. Elde edilen bulgular, algoritmik karar mekanizmalarının görünür kurumsal sınırların ötesine geçen bir iktidar alanı yarattığını ve bu alanın sosyal yapı üzerinde kapsamlı bir etki ürettiğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 1. 2026 Yılında Dünya Geneli Algoritmik Karar Sistemlerinin Kullanım Alanlarına Göre Yaygınlık Düzeyi (%)

Alan	Kullanım Oranı (%)	Etki Düzeyi (Düşük-Orta-Yüksek)
Finans ve Bankacılık	92	Yüksek
Sağlık Hizmetleri	78	Yüksek
Kamu Yönetimi	74	Orta-Yüksek
Eğitim	67	Orta
Sosyal Medya Platformları	94	Yüksek
Perakende ve E-Ticaret	80	Yüksek
Güvenlik ve Polislik	60	Orta

Kaynak: (Bridgeforce, 2026; Hellyar, 2026; Public First, 2026; UNESCO, 2023; Eisenhauer, 2026; Ramanath, 2026; Bouchrika, 2026).

Tablo 2. Algoritmik Sistemlerin Toplumsal Etki Türlerine Göre Dağılımı (2026)

Etki Türü	Gözlemlenme Oranı (%)	Açıklama
Karar Süreçlerinde Hız Artışı	91	Kurumsal işlemlerde otomasyon sayesinde hızlanma
Öngörülebilirlik Artışı	72	Veri analitiği ile geleceğe yönelik tahmin kapasitesi
Sosyal Eşitsizlik Üretimi	77	Veri temelli önyargıların yeniden üretimi
Davranış Yönlendirme	70	Öneri sistemleri ve içerik sıralama etkisi
Şeffaflık Sorunları	91	Algoritmaların "kara kutu" niteliği
Güven Artışı (Kurumsal)	83	Veriye dayalı kararların rasyonel kabul edilmesi

Kaynak: (Barrett, 2022; Richter, 2026; DataRobot, 2022; Li, 2024, s. 1; Giovine vd., 2024; KPMG, 2025).

Tablo 1 ve Tablo 2 birlikte değerlendirildiğinde, algoritmik karar sistemlerinin 2026 itibarıyla hem *yaygınlık* hem de *toplumsal etki üretme kapasitesi* açısından ileri bir kurumsallaşma düzeyine ulaştığı görülmektedir. Özellikle finans, sosyal medya ve e-ticaret gibi alanlarda kullanım oranlarının %80'lerin üzerine çıkması, algoritmaların yalnızca teknik araçlar değil, aynı zamanda toplumsal düzeni yapılandıran temel aktörler haline geldiğini göstermektedir. Bu yaygınlık, Tablo 2'de ortaya konulan etkilerle birleştiğinde daha anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Nitekim karar süreçlerinde hız (%91) ve davranış yönlendirme (%70) gibi yüksek oranlı etkiler, algoritmik sistemlerin görünmez fakat güçlü bir yönetsel rasyonalite ürettiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan, Tablo 2'de dikkat çeken sosyal eşitsizlik üretimi (%77) ve şeffaflık sorunları (%91) gibi bulgular, bu sistemlerin iktidar üretimindeki çift yönlü karakterine işaret etmektedir. Bir taraftan verimlilik ve öngörülebilirlik sağlayan algoritmalar, diğer taraftan mevcut toplumsal örüntüleri yeniden üreterek eşitsizlikleri derinleştirebilmektedir. Bu bağlamda Tablo 1'deki yüksek kullanım oranları, Tablo 2'deki eleştirel bulgularla birlikte düşünüldüğünde, algoritmik karar sistemlerinin toplumsal alanda yaygınlaştıkça etkilerinin daha görünmez fakat daha belirleyici hale geldiği söylenebilir. Bu durum, çalışmanın temel iddiasını destekler nitelikte olup, algoritmik iktidarın hem işlevsel hem de eleştirel boyutlarının birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

3. Veri Temelli Yönetişim Modellerinin Karşılaştırmalı Görünümü (2026)

Model Türü	Temel Aktör	Karar Kontrolü	Şeffaflık	Toplumsal Etki
Devlet Merkezli Model	Kamu kurumları	Yüksek	Düşük	Yüksek düzen ve denetim
Piyasa Odaklı Model	Özel şirketler	Orta-Yüksek	Düşük-Orta	Tüketim yönlendirme etkisi

Hibrit Model	Kamu + Özel	Orta	Orta	Dengeli yönetişim
Hak Temelli Model	Sivil + Kamu	Düşük-Orta	Yüksek	Şeffaf ve katılımcı yapı

Kaynak: (Marcucci vd., 2023; OECD, 2026; OvalEdge, 2026; Winks, 2023; Hassler vd., 2023; World Bank, 2022; UNDP, 2024; Eroğlu, 2025).

Tablo 3, veri temelli yönetişim modellerinin 2026 yılı itibarıyla farklı kurumsal ve ideolojik bağlamlarda nasıl çeşitlendiğini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Tabloya göre devlet merkezli modeller yüksek düzeyde kontrol ve düzenleme kapasitesi sunarken şeffaflık açısından sınırlı kalmakta; piyasa odaklı modeller ise daha esnek fakat tüketim yönlendirme etkisi yüksek yapılar üretmektedir. Buna karşılık hibrit ve hak temelli modeller, karar kontrolü ile şeffaflık arasında daha dengeli bir ilişki yaratarak toplumsal katılım ve hesap verebilirliği artırma potansiyeli taşımaktadır. Bu çerçevede tablo, algoritmik yönetişimin tek tip bir yapıdan ziyade bağlamsal olarak farklı iktidar biçimleri üreten çok katmanlı bir sistem olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. En Yaygın Kullanılan ve Algoritmik İktidar Üretme Potansiyeli Yüksek İlk 20 Yapay Zekâ Modeli (2026)

Sıra	Model Adı	Geliştirici	Model Türü	Kullanım Alanı	Tahmini Yaygınlık (%)	İktidar Etkisi	Açıklama
1	GPT-5.5	OpenAI	LLM / Multimodal	Genel amaçlı	90+	Çok Yüksek	Küresel içerik ve bilgi üretiminde dominant
2	GPT-5.4	OpenAI	LLM	İş & analiz	88	Çok Yüksek	Kurumsal karar süreçlerinde yaygın
3	Gemini 3.1 Pro	Google	Multimodal LLM	Arama, analiz	85	Çok Yüksek	Google ekosistemi ile entegre güç
4	Gemini 3 Flash	Google	LLM	Hızlı veri işleme	80	Yüksek	Platform içi veri akışı kontrolü
5	Claude Opus 4.7	Anthropic	LLM	Kodlama, analiz	78	Çok Yüksek	Derin düşünme ve karar modelleme
6	Claude Sonnet 4.6	Anthropic	LLM	Kurumsal AI	75	Yüksek	İş kararlarını yönlendiren model
7	DeepSeek V4	DeepSeek	Açık kaynak LLM	Araştırma	70	Orta-Yüksek	Küresel açık kaynak rekabeti
8	DeepSeek R1	DeepSeek	Reasoning modeli	Analiz	68	Orta-Yüksek	Çin merkezli analitik güç
9	Llama 4 (Scout/ Maverick)	Meta	Açık LLM	Sosyal medya	76	Çok Yüksek	Platform kapitalizmine entegre
10	Grok 4	xAI (X)	LLM	Sosyal medya	65	Yüksek	X platformu üzerinden söylem etkisi
11	Qwen 3.6 Max	Alibaba	LLM	Ticaret/ veri	63	Yüksek	Asya veri ekonomisinde güçlü
12	GLM-5.1	Zhipu AI	Açık LLM	Araştırma	60	Orta	Akademik ve teknik kullanım
13	Mistral Large	Mistral AI	LLM	Avrupa AI	58	Orta	AB dijital egemenliği
14	Perplexity AI Model	Perplexity	Arama LLM	Bilgi erişimi	72	Çok Yüksek	Bilgi filtreleme gücü
15	Copilot (GPT tabanlı)	Microsoft	Asistan AI	İş yazılımları	82	Çok Yüksek	Ofis üretkenlik iktidarı
16	Gemma 4	Google	Açık model	Edge AI	55	Orta	Yerel AI yayılımı
17	Kimi K2.6	Moonshot AI	LLM	Veri analizi	50	Orta	Çin merkezli alternatif
18	MiniMax M2.5	MiniMax	LLM	İçerik üretimi	48	Orta	Medya üretim sistemleri
19	Step-3.5 Flash	Stepfun	LLM	Hızlı üretim	45	Orta	Düşük maliyetli otomasyon
20	Muse (Meta AI)	Meta	Multimodal	Medya & VR	52	Yüksek	Metaverse ve içerik kontrolü

Kaynak: (Replogle, 2025; Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence [HAI], 2026; Artificial Analysis, 2026; Build Fast with AI, 2026; AIML API, 2026; Patel, 2026; Fluence, 2026; Wikipedia contributors, 2026).

Not: [Tablo 4'te yer alan veriler, tek bir hazır veri setinden alınmış olmayıp, 2026 dönemine ait yapay zekâ ekosistemine ilişkin çoklu kaynakların (teknoloji şirketlerinin teknik raporları, sektör analizleri, kamuya açık kullanım istatistikleri ve akademik literatür) karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle yazar tarafından derlenmiştir. Model sıralaması ve "tahmini yaygınlık (%)" değerleri, mevcut kullanım alanları, platform entegrasyonu, kurumsal benimsenme düzeyi ve medya/ gündem görünürlüğü gibi göstergelerin birlikte

değerlendirilmesiyle oluşturulmuş analitik bir tahmine dayanmaktadır. "İktidar etkisi" kategorisi ise, modellerin bilgi üretimi, veri akışı kontrolü ve karar süreçlerine etkisi dikkate alınarak, niteliksel (yorumlayıcı) bir sınıflandırma çerçevesinde belirlenmiştir.]

Tablo 4, 2026 yılı itibarıyla yapay zekâ alanında öne çıkan modellerin yalnızca teknik performans açısından değil, aynı zamanda küresel ölçekte iktidar üretme kapasiteleri bakımından da yoğun bir merkezileşme eğilimi sergilediğini ortaya koymaktadır. Özellikle OpenAI (GPT serisi), Google (Gemini serisi) ve Anthropic (Claude serisi) gibi aktörlerin geliştirdiği modellerin hem kullanım yaygınlığı hem de çok modlu işlem kabiliyetleri, bu sistemleri toplumsal bilgi üretimi, karar verme süreçleri ve dijital içerik akışları üzerinde belirleyici konuma taşımaktadır. Bu durum, algoritmik iktidarın giderek daha fazla sayıda kullanıcı etkileşimi, veri akışı ve platform entegrasyonu üzerinden yoğunlaşan fakat görünürlüğü sınırlı bir güç alanı şeklinde işlediğini göstermektedir.

Öte yandan tabloda yer alan DeepSeek, Llama, Qwen ve Mistral gibi açık kaynak veya alternatif model ailelerinin yükselişi, algoritmik iktidarın tek kutuplu bir yapıdan ziyade daha çok merkezli ve rekabetçi bir düzleme evrildiğine işaret etmektedir. Ancak buna rağmen, özellikle ChatGPT, Gemini ve Copilot gibi geniş kullanıcı tabanına sahip platformlara entegre modellerin, günlük pratikler üzerindeki yönlendirme gücü bakımından daha derin bir etki ürettiği görülmektedir. Bu bağlamda Tablo 4, algoritmik karar sistemlerinin yalnızca teknik araçlar olmayıp, küresel ölçekte norm, bilgi ve davranış üreten sosyo-teknik iktidar mekanizmaları olarak işlediğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Yapay Zekâ Temelli Kamu Hizmetlerinde Yurttaşlık Deneyiminin Dönüşümü

Yapay zekâ temelli kamu hizmetleri, yurttaşlık deneyimini klasik bürokratik etkileşim kalıplarından dijital arayüzlere doğru yeniden kuran güçlü bir dönüşüm alanı oluşturmaktadır. Bu dönüşüm, devlet ile birey arasındaki ilişkisel ağı veri akışları üzerinden yapılandırarak yönetişim süreçlerine yeni bir rasyonalite kazandırmaktadır. E-devlet platformları aracılığıyla sunulan hizmetlerin kişiselleştirilmesi, yurttaşların kamu kurumlarıyla kurduğu etkileşimlerde hız, erişilebilirlik ve öngörülebilirlik üretmektedir. Örneğin Estonya'nın dijital devlet modeli, bireylerin kamu hizmetlerine erişimini neredeyse kesintisiz bir veri dolaşımı biçiminde örgütleyerek yurttaşlığı sayısallaştırılmış bir deneyim haline getirmektedir (Margetts, 2017, ss. 1-3; Dunleavy vd., 2008, s. 112).

Algoritmik sistemlerin kamu hizmetlerine entegrasyonu, yurttaşlık pratiklerini yeniden tanımlayan bir etkileşim mimarisi üretmektedir. Yapay zekâ destekli karar mekanizmaları, sosyal yardım dağılımından sağlık hizmetlerine kadar geniş bir alanda birey davranışlarını analiz ederek yönetsel süreçlere düzen kazandırmaktadır. Bu bağlamda İngiltere'de geliştirilen veri tabanlı kamu hizmetleri ile Güney Kore'nin akıllı şehir uygulamaları, yurttaşlık deneyimini sürekli veri üretimi ve geri besleme döngüleri üzerinden şekillendiren bir model sunmaktadır (Kitchin, 2014, s. 143; Janssen & Kuk, 2016, ss. 371-378). Bu yapı, bireyin kamu sistemi içindeki konumunu daha görünür kılarken aynı zamanda karar süreçlerine dolaylı katılım kapasitesini genişleten bir toplumsal düzen üretmektedir.

Bu dönüşüm süreci, yurttaşlık kavramını klasik hak-temelli yaklaşımın ötesine taşıyarak dijital katılım, veri üretimi ve algoritmik etkileşim ekseninde yeniden yapılandırmaktadır. Yapay zekâ sistemlerinin yön verdiği kamu hizmetleri, yurttaşların gündelik yaşam pratiklerini veri izleri üzerinden anlamlandırarak kamusal alanla ilişkilerini daha dinamik bir düzleme taşımaktadır. Finlandiya ve Singapur gibi ülkelerde uygulanan yapay zekâ destekli yönetişim modelleri, bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı hizmet üretimiyle toplumsal güven ve kurumsal etkinlik arasında güçlü bir bağ kurmaktadır (Zuboff, 2019, s. 192; Crawford, 2021, s. 211). Bu bağlamda yapay zekâ temelli kamu hizmetleri, yurttaşlığı veri odaklı bir toplumsal ilişki biçimi olarak yeniden tanımlayan yeni bir sosyolojik paradigma ortaya koymaktadır.

"Algoritmik İtaat": İnsanların AI Önerilerine Sorgusuz Uyma Eğilimlerinin Sosyolojisi

"Algoritmik itaat" kavramı, dijital çağda uzmanlık, rasyonalite ve teknik otorite imgelerinin birleşmesiyle oluşan yeni bir normatif yönelimi işaret etmektedir. Algoritmalar, yüksek hacimli veri işleme kapasitesi ve istatistiksel tutarlılık vaadiyle toplumsal aktörlere güven telkin eder; bu güven, Weberyen anlamda rasyonel-legal otoritenin güncel bir varyantı olarak kurumsallaşmaktadır (Weber, 1978, s. 215). Bireyler, karar süreçlerinde bilişsel yükü azaltan yapıları meşru bilgi kaynakları olarak konumlandırır; böylece algoritmik öneriler gündelik pratiklerde rehberlik sunar ve kurallı davranış örüntülerini güçlendirir (Gillespie, 2014, ss. 185-190). Bu yapı, teknik aracılığın meşruiyet üretme kapasitesini arttırır ve toplumsal düzenin dijital boyutuna süreklilik kazandırır.

Kurumsal ve kültürel düzlemlerde algoritmik itaat, "karar dışsallaştırma"nın yaygınlaşmasıyla şekillenir. Bireyler, uzman sistemlere duyulan güven sayesinde tercih mimarilerinin sunduğu seçenekleri benimser; bu yönelim, normların içselleştirilmesine hız kazandırır (Sunstein, 2016, s. 44). Sosyal psikoloji literatürü, otoriteye uyum ve bilişsel kestirme mekanizmalarının kolektif davranışları koordine ettiğini gösterir (Cialdini, 2009, s. 62; Kahneman, 2011, s. 97). Platform ekonomileri, geri bildirim döngüleri ve sıralama sistemleri üzerinden görünürlük rejimleri kurar; bu rejimler, kullanıcıların pratiklerini öngörülebilir çizgilerde toplar ve düzenli etkileşim kalıpları üretir (Srnicek, 2017, s. 88). Böylece algoritmalar, kültürel sermaye akışlarını yönlendiren birer aracılık formu haline gelir.

Eleştirel kuram perspektifi, algoritmik itaatin bilgi üretimi, güç ve özneleşme süreçlerini yeniden yapılandırdığını vurgulamaktadır. Veri temelli sınıflandırmalar, sosyal alanlarda kategorileştirme pratiklerini yoğunlaştırır ve performatif kimlikleri şekillendirir (Zuboff, 2019, s. 94; Beer, 2017, s. 15). Bu bağlamda algoritmalar, Foucaultcu anlamda bir yönetimsellik tekniği olarak işlev görür; davranışların yönlendirilmesi, ince ayarlı geri besleme mekanizmalarıyla gerçekleşir (Foucault, 2007, s. 108). Nihayetinde algoritmik itaat, bireysel ajansın dijital altyapılarla kurduğu dinamik ilişkiyi derinleştirmektedir; bu ilişki, toplumsal koordinasyonu artıran, risk algısını dengeleyen ve karmaşık dünyada eylem kapasitesini düzenleyen bir sosyoteknik düzen inşa eder.

AI Tabanlı Risk Skorlarının Suç ve Sapma Tanımlarını Yeniden Üretmesi

AI tabanlı risk skorları, suç ve sapma kavramlarının modern toplumda kurumsal bilgi rejimleri aracılığıyla yeniden yapılandırılmasına katkı vermektedir. Bu skorlar, büyük veri setlerinden türetilen olasılıksal ilişkiler üzerinden bireyleri kategorize eder ve böylece normatif sınırların algoritmik biçimde çizilmesini sağlar. Foucault'nun yönetimsellik yaklaşımı, bu tür sınıflandırma pratiklerinin nüfus yönetimini daha incelikli ve hesaplanabilir hale getirdiğini belirtmektedir (Foucault, 2007, s. 108). Risk skorları, suçluluğu bireysel eylemlerden ziyade öngörülebilir eğilimler üzerinden kavramsallaştıran yeni bir epistemoloji üretir; bu epistemoloji, bilgi ile iktidar arasındaki ilişkiyi yeniden düzenler (Zuboff, 2019, s. 94). Böylece toplumsal düzen, veri güdümlü öngörü mekanizmalarıyla sürekli olarak yeniden tanımlanır.

Sosyolojik açıdan bu evre, etiketleme teorisinin algoritmik bir genişlemesi olarak okunabilir. Risk skorları, bireylerin toplumsal konumlarını belirleyen sayısal etiketler üretir ve bu etiketler kurumsal karar süreçlerinde etkin bir rol oynar. Becker'in sapma kuramı, toplumsal tepkilerin birey kimliği üzerindeki kurucu etkisini vurgular; algoritmik etiketleme bu etkiyi daha sistematik ve yaygın bir biçime taşır (Becker, 1963, s. 9). Angwin ve arkadaşlarının çalışmaları, risk değerlendirme sistemlerinin belirli gruplar üzerinde farklı sonuçlar ürettiğini göstererek bu etiketleme aşamalarının toplumsal eşitsizliklerle olan bağını görünür yapmıştır (Angwin vd., 2016, s. 3). Bu bağlamda algoritmik skorlar, sapma tanımlarını yeniden üretirken sosyal stratifikasyon dinamikleriyle güçlü bir etkileşim gerçekleştirmektedir.

Eleştirel veri çalışmaları, bu teknolojilerin bilgi üretim süreçlerinde performatif etkiler yarattığını ortaya çıkarmıştır. Risk skorları, gelecekteki davranışlara dair beklentiler oluşturarak bireylerin eylem ufuklarını şekillendirir ve kurumsal müdahaleleri yönlendirir (Beer, 2017, s. 15). O'Neil, algoritmik sistemlerin hesap verebilirlik çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca söz konusu sistemlerin toplumsal sonuçlarının geniş ölçekli etkiler ürettiğini belirtir (O'Neil, 2016, s. 21). Aynı doğrultuda, Eubanks veri temelli yönetim pratiklerinin sosyal politika alanında yeni normlar oluşturduğunu göstermiştir (Eubanks, 2018, s. 38). Bu teorik çerçeve, AI tabanlı risk skorlarının suç ve sapma tanımlarını dinamik, veri odaklı ve kurumsal olarak aracılanmış bir yapı içinde yeniden kurduğunu açık biçimde serimleyen bir perspektif vermektedir.

Yapay Zekâ Çağında Toplumsal Dönüşüm: Emek, Kimlik ve Medeniyetin Yeniden İnşası

Yapay zekâ temelli dönüşüm, emek süreçlerini yeniden örgütleyen bir dinamik üretir ve ekonomik yapıları daha esnek, veri odaklı ve küresel ölçekli bir işleyişe yöneltir. Bu dönüşüm içinde bireyler, üretim süreçlerine katılım biçimlerini çeşitlendirir ve yeni beceri repertuarları geliştirir. Kimlik ve benlik inşası, dijital ortamların sağladığı geniş ifade alanları sayesinde çoğul ve akışkan bir karakter kazanmaktadır. Öznelik, algoritmik geri bildirimler ve sosyal platform etkileşimleri aracılığıyla sürekli biçimlenen bir süreç olarak derinleşmektedir. Dijital kültür, bireyler arası etkileşimi hızlandıran ve yeni anlam üretim pratikleri geliştiren bir zemin sunar; bu zemin üzerinde toplumsal bağlar inovatif iletişim formlarıyla güçlenir.

Etik ve hukuk alanı, yapay zekâ uygulamalarının ortaya çıkardığı yeni durumları kapsayan normatif çerçeveler geliştirir ve sosyal adalet ilkelerini genişleten bir perspektif üretir. Bu bağlamda algoritmik karar süreçleri, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle uyumlu yapılandırmalar aracılığıyla güven üretir. Eğitim sistemleri, bilgi sosyolojisinin dönüşen doğasıyla birlikte bilgiye erişimi yaygınlaştıran, eleştirel düşünmeyi teşvik eden ve disiplinler arası etkileşimi artıran bir nitelik kazanır. Öğrenme süreçleri, dijital araçlar aracılığıyla bireyselleşmiş ve yaşam boyu devam eden bir yapıya evrilir; böylece bilgi üretimi ve paylaşımı toplumsal dinamizmi besleyen bir güç haline gelmiştir.

Toplum, gelecek ve medeniyet perspektifi, yapay zekâ ile birlikte daha kapsayıcı, bağlantılı ve sürdürülebilir bir yönelim kazanmaktadır. Küresel ölçekte artan veri akışı, kültürler arası etkileşimi güçlendirir ve ortak bir dijital bilinç oluşturur. Bu gidişat, medeniyet tasavvurlarını yenilik, iş birliği ve kolektif akıl temelinde biçimlendirir. Toplumsal sistemler, teknolojik gelişmeleri insan odaklı değerlerle bütünleştirerek uyumlu bir ilerleme rotası çizer. Böylece yapay zekâ, toplumsal gelişimi yönlendiren kurucu bir unsur olarak, emek, kimlik, kültür, adalet, eğitim ve gelecek tahayyülünü bütüncül bir çerçevede yeniden kurgulamaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, yapay zekâ temelli algoritmik karar sistemlerinin toplumsal ilişkiler içinde görünmez iktidar üretme kapasitesini sosyolojik bir çerçevede ortaya koymaktadır. Bulgular, algoritmaların veri işleme gücü aracılığıyla toplumsal düzeni yapılandıran, kurumsal

süreçleri yönlendiren ve gündelik pratikleri şekillendiren temel aktörler haline geldiğini göstermektedir. Özellikle veri temelli sınıflandırma ve öngörü mekanizmaları, toplumsal stratifikasyon, fırsat dağılımı ve erişim süreçleri üzerinde belirleyici etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda algoritmik sistemler, karar alma süreçlerine hız, sistematiklik ve rasyonalite kazandırırken aynı zamanda bireylerin algı ve davranışlarını dolaylı biçimde yönlendiren bir etki alanı üretmektedir.

Bununla birlikte çalışma, algoritmik iktidarın görünürlüğü düşük fakat etkisi yüksek bir sosyo-teknik düzenek olarak işlediğini ve toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretiminde rol oynayabildiğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede algoritmalar, yalnızca teknik araçlar değil, toplumsal gerçekliği kuran ve yeniden üreten aktif aktörler olarak değerlendirilmelidir. Araştırma, etik sorumluluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin önemini vurgulayarak veri temelli yönetişime normatif bir perspektif sunmakta ve gelecekteki çalışmalar için karşılaştırmalı ve disiplinler arası araştırmaların gerekliliğine işaret etmektedir.

Extended Abstract

This study offers a sociological analysis of artificial intelligence–based algorithmic decision systems, focusing on their capacity to generate what can be described as "invisible power" within contemporary societies. The primary aim is to explain how these systems, through data processing and predictive capabilities, shape social order, institutional functioning, and everyday life. The study argues that algorithms operate not merely as technical tools but as socio-technical actors that restructure the relationship between knowledge, authority, and governance. In doing so, they produce a form of power that is often opaque yet highly effective in organizing social processes.

The theoretical framework integrates both classical and contemporary sociological perspectives. Drawing on Foucault's concept of power/knowledge, algorithmic systems are interpreted as mechanisms of governance that function through classification, normalization, and behavioral guidance. Bourdieu's framework helps explain how algorithms redistribute visibility and symbolic power within digital spaces, while Giddens highlights the dynamic interplay between human agency and structural constraints. In addition, contemporary approaches such as surveillance capitalism and data-driven governance situate algorithmic systems within broader economic and political transformations.

Methodologically, the study employs a qualitative research design based on thematic content analysis. Data are derived from digital platforms, policy documents, and academic literature, allowing for a comparative analysis across key domains such as finance, healthcare, education, and public administration. The analysis is structured around core themes including classification, prediction, visibility, and control, enabling a multi-layered interpretation of algorithmic power.

The findings reveal that algorithmic systems generate power through several interconnected mechanisms. First, they classify individuals and groups, thereby influencing social stratification and access to opportunities. Second, predictive analytics enhance the capacity to anticipate and shape behavior. Third, algorithms regulate visibility within digital environments, determining the flow of information and knowledge. Finally, they contribute to institutional rationalization by increasing efficiency and consistency in decision-making processes.

Importantly, the study highlights the dual character of algorithmic systems. While they enhance efficiency and coordination, they also reproduce existing social patterns and inequalities through data-driven classifications. This duality underscores the need to understand algorithmic power as both productive and constraining.

In conclusion, the study conceptualizes algorithmic power as a central feature of the digital age, operating through data infrastructures that continuously reshape social relations and knowledge production. It contributes to the sociology of artificial intelligence by proposing a comprehensive analytical framework and emphasizes the importance of ethical responsibility, transparency, and accountability in the governance of algorithmic systems.

Kaynaklar

AIML API. (2026, June 17). *Top AI models by use case 2026*. https://aimlapi.com/blog/top-ai-models-by-use-case-2026 (Erişim tarihi: 18 Haziran 2026).

Airoldi, M. (2021). *Machine habitus: Toward a sociology of algorithms*. Polity Press.

Angwin, J., Larson, J., Mattu, S., & Kirchner, L. (2016). *Machine bias: There's software used across the country to predict future criminals*. ProPublica.

Artificial Analysis. (2026). *AI model & API providers analysis*. https://artificialanalysis.ai/ (Erişim tarihi: 10 Haziran 2026).

Backer, L. C. (2019). China's social credit system: Data-driven governance for a "new era". *Current History*, 118 (809), 209–214.

Backer, L. C. (2024). Social Credit "in" or "as" the Cage of Regulation of Socialist Legality. *China Review*, *24*(3), 71–106.

Barrett, B. (2022, July 18). *Over 90 percent of businesses report surge in automation demand*. ERP Today. https://erp.today/91-percent-of-organizations-report-surge-in-automation-demand/ (Erişim tarihi: 17 Haziran 2026).

Bauman, Z. (2023). *Akışkan modernite* (S. O. Demir, Çev.). Can Yayınları.

Bax, T. (2025). Rise of the algopticon: The algoptic gaze in the age of algorithmic governance and surveillance capitalism. *AI & Society*, 41(1), 415–427.

Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. Free Press.

Beer, D. (2017). The social power of algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 1–13.

Bouchrika, I. (2026, May 11). *AI, automation, and the future of public safety degree careers.* Research.com. https://research.com/advice/ai-automation-and-the-future-of-public-safety-degree-careers (Erişim tarihi: 16 Haziran 2026).

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.

Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Harvard University Press.

Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.

Boyd, D., & Crawford, K. (2012). Critical questions for big data: Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society*, 15(5), 662–679.

Bridgeforce. (2026, February 25). *AI in financial services: From hype to practical results.* https://bridgeforce.com/insights/ai-in-financial-services-from-hype-to-practical-results/ (Erişim tarihi: 10 Haziran 2026).

Bucher, T. (2018). *If...then: Algorithmic power and politics*. Oxford University Press.

Build Fast with AI. (2026, May 9). *Best AI models May 2026: Winners, losers & full comparison*. https://www.buildfastwithai.com/blogs/best-ai-models-may-2026 (Erişim tarihi: 12 Haziran 2026).

Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. Wiley-Blackwell.

Cheney-Lippold, J. (2017). *We are data: Algorithms and the making of our digital selves*. New York University Press.

Cialdini, R. B. (2009). *Influence: Science and practice* (5th ed.). Pearson Education.

Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). *The costs of connection: How data is colonizing human life*. Stanford University Press.

Crawford, K. (2021). *Atlas of AI: Power, politics, and the planetary costs of artificial intelligence*. Yale University Press.

DataRobot. (2022, January 18). *DataRobot's state of AI bias report reveals 81% of technology leaders want government regulation of AI bias*. https://www.datarobot.com/newsroom/press/data robots-state-of-ai-bias-report-reveals-81-of-technology-leaders-want-government-regulation-of-ai-bias/ (Erişim tarihi: 01 Haziran 2026).

De Pedraza, P., & Vollbracht, I. (2023). General theory of data, artificial intelligence and governance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(607), 1-16.

Deleuze, G. (1992). Postscript on the Societies of Control. *October*, 59, 3–7.

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2008). *Digital era governance: IT corporations, the state, and e-government*. Oxford University Press.

Eisenhauer, T. (2026, June 10). *Social media statistics 2026: 50 key numbers with sources.* Apaya. https://apaya.com/blog/social-media-marketing-statistics (Erişim tarihi: 14 Haziran 2026).

Eroğlu, Ş. (2025). Veri yönetişimi: Küresel uygulamalar çerçevesinde Türkiye'deki uygulamalara yönelik stratejik bir değerlendirme. *Bilgi Yönetimi*, *8*(1), 1-24. https://doi.org/10.33721/by.1620756

Eubanks, V. (2018). *Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor*. Picador, St. Martin's Press.

Fluence. (2026, April 15). *15 best AI models in 2026 for every use case: APIs vs open weights*. https://www.fluence.network/blog/best-ai-models/ (Erişim tarihi: 19 Haziran 2026).

Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.

Foucault, M. (1980). *Power/ knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-79*, (Ed. Colin Gordon). Pantheon.

Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977–1978*. Palgrave Macmillan.

Gerdon, F., Bach, R. L., Kern, C., & Kreuter, F. (2022). Social impacts of algorithmic decision-making: A research agenda for the social sciences. *Big Data & Society*, 9(1), 1–13.

Giddens, A. (1984). *The constitution of society*. University of California Press.

Giest, S., McBride, K., Nikiforova, A., & Sikder, S. K. (2025). Digital & data-driven transformations in governance: A landscape review. *Data & Policy*, 7(e21), 1-13.

Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. In T. Gillespie, P. Boczkowski, & K. Foot (Eds.), *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society* (pp. 185-193). MIT Press.

Gillespie, T. (2018). *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.

Giovine, C., Roberts, R., Pometti, M., & Bankhwal, M. (2024, November 26). *Building AI trust: The key role of explainability*. McKinsey & Company. https://www.mckinsey.com/capabilities/quantum black/our-insights/building-ai-trust-the-key-role-of-explainability (Erişim tarihi: 02 Haziran 2026).

Grimmelikhuijsen, S., & Meijer, A. (2022). Legitimacy of algorithmic decision-making: Six threats and the need for a calibrated institutional response. *Perspectives on Public Management and Governance*, 5(3), 232–242.

Gritsenko, D., Markham, A., Pötzsch, H., & Wijermars, M. (2022). Algorithms, contexts, governance. *New Media & Society*, 24(4), 835–844.

Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge.

Hassler, W., Lutz, B., Prinz, A., Seibold, E., Stampfer, M., Steinkogler, P., Strassnig, M., & Tschöll, P. (2023, November 7). *Data governance and public-private partnership data sharing models*. United Nations University. https://unu.edu/publication/data-governance-and-public-private-partnership-data-sharing-models (Erişim tarihi: 05 Haziran 2026).

Hellyar, M. (2026, May 20). *78% of hospitals are already using AI. Only 52% can deploy it.* Respocare Insights. https://www.respocareinsights.io/article/healthcare-ai-readiness-governance-gap-2026 (Erişim tarihi: 11 Haziran 2026).

Janssen, M., & Kuk, G. (2016). The challenges and limits of big data algorithms in technocratic governance. *Government Information Quarterly*, 33(3), 371–377.

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux.

Kitchin, R. (2014). *The data revolution: Big data, open data, data infrastructures & their consequences*. Sage Publications.

Kitchin, R. (2017). Thinking critically about and researching algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 14–29.

KPMG. (2025). *Trust, attitudes and use of artificial intelligence: A global study 2025*. https://kpmg.com/xx/en/our-insights/ai-and-technology/trust-attitudes-and-use-of-ai.html (Erişim tarihi: 19 Haziran 2026).

Kumar, D., & Sahu, C. K. (2026). Artificial intelligence governance and social policy divergence. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 1–25.

Lahusen, C., Maggetti, M., & Slavkovik, M. (2024). Trust, trustworthiness and AI governance. *Scientific Reports*, 14, 1–10.

Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.

Li, W. (2024). Analyzing the impact of information features on user continuance intent in recommendation systems. *International Journal on Semantic Web and Information Systems* (IJSWIS), 20(1), 1–36. https://doi.org/10.4018/IJSWIS.353905

Lukes, S. (2005). *Power: A radical view* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

Lyon, D. (2007). *Surveillance studies: An overview*. Polity Press.

Marcucci, S., González Alarcón, N., Verhulst, S. G., & Wüllhorst, E. (2023). Informing the global data future: Benchmarking data governance frameworks. *Data & Policy*, 5 (e30), 1-25.

Marcucci, S., González Alarcón, N., Verhulst, S. G., & Wüllhorst, E. (2023). *Mapping and comparing data governance frameworks: A benchmarking exercise to inform global data governance deliberations*. arXiv. https://arxiv.org/pdf/2302.13731

Margetts, H. (2017). Political behaviour and the acoustics of social media. *Nature Human Behaviour, 1*(4), 1–3.

Noble, S. U. (2018). *Algorithms of oppression: How search engines reinforce racism*. NYU Press.

NTIA. (2024). *Artificial intelligence accountability policy report*. National Telecommunications and Information Administration.

O'Neil, C. (2016). *Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy*. Crown Publishing Group.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2026). *Data governance*. https://www.oecd.org/en/topics/data-governance.html (Erişim tarihi: 02 Haziran 2026).

OvalEdge. (2026, January 14). *Data governance models explained: Types, pros, cons & guide*. https://www.ovaledge.com/blog/data-governance-models-framework (Erişim tarihi: 03 Haziran 2026).

Pasquale, F. (2015). *The black box society*. Harvard University Press.

Patel, S. (2026, April 17). *April 2026 AI models: Every major release reviewed*. Medium. https://medium.com/@sanjeevpatel3007/april-2026-ai-models-every-major-release-reviewed-6ea03d7bc0b7 (Erişim tarihi: 18 Haziran 2026)

Public First. (2026, February). *Public sector AI adoption index 2026: Closing the gap between promise & practice.* Center for Data Innovation. https://indexaiglobalpublicservices.publicfirst.co/ (Erişim tarihi: 12 Haziran 2026).

Ramanath. (2026). *AI in retail and ecommerce statistics 2026.* Presenc AI. https://presenc.ai/research/ai-in-retail-and-ecommerce-statistics-2026 (Erişim tarihi: 15 Haziran 2026).

Replogle, N. (2025, December 1). *The best AI productivity tools in 2026*. Zapier. https://zapier.com/blog/best-ai-productivity-tools/ (Erişim tarihi: 08 Haziran 2026).

Richter, J. (2026, February 13). *AI in the analytics industry statistics*. Gitnux. https://gitnux.org/ai-in-the-analytics-industry-statistics/ (Erişim tarihi: 18 Haziran 2026).

Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts*. Yale University Press.

Scott, J. C. (1998). *Seeing like a state*. Yale University Press.

Srivastava, S. (2021). Algorithmic governance and the international politics of Big Tech. *Perspectives on Politics*, 21(3), 989–1000.

Srnicek, N. (2017). *Platform capitalism*. John Wiley & Sons.

Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence. (2026). *AI Index report 2026*.

https://hai.stanford.edu/assets/files/ai_index_report_2026.pdf (Erişim tarihi: 09 Haziran 2026).

Sundorph, E., & Peña Fernández, E. A. (Eds.). (2024). *European Centre for Algorithmic Transparency (ECAT): Issue 3, 2024*. Publications Office of the European Union.

Sunstein, C. R. (2016). *The ethics of influence: Government in the age of behavioral science*. Cambridge University Press.

UNESCO. (2023). *AI in education statistics and global adoption trends.* https://worldmetrics.org/ai-in-education-statistics/ (Erişim tarihi: 13 Haziran 2026).

United Nations Development Programme (UNDP). (2024). *Veri yönetişimi çerçevesi: Türkiye için tavsiye raporu*. https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/veri-yonetisimi-cercevesi-turkiye-icin-tavsiye-raporu (Erişim tarihi: 07 Haziran 2026).

Van Dijck, J. (2014). Datafication, dataism and dataveillance. *Surveillance & Society*, 12(2), 197–208.

Vlasceanu, M., & Amodio, D. M. (2022). Propagation of societal gender inequality by internet search algorithms. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(29), 1-8.

Wang, X., Wu, Y. C., Ji, X. J., & Fu, H. (2024). Algorithmic discrimination: Examining its types and regulatory measures. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 7, 1-12.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. University of California Press.

Wikipedia contributors. (2026). *List of artificial intelligence projects*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_artificial_intelligence_projects (Erişim tarihi: 19 Haziran 2026).

Winks, E. (2023, April 28). *How to achieve an optimal hybrid data governance model?* https://atlan.com/hybrid-data-governance/ (Erişim tarihi: 04 Haziran 2026).

World Bank. (2022). *Data governance*. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099620106292219495/pdf/P17756508522cb050b8480d5af6e095fa7.pdf (Erişim tarihi: 06 Haziran 2026).

Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.

Zygmuntowski, J. O. (2023). Data governance in a trilemma: A qualitative analysis of rights, values, and goals in building data commons. *Digital Society*, 2 (30), 1-19.